

УДК 504.33+378

DOI 10.31654/2663-4902-2021-PP-1-84-93

Островська М. Я.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
marianna.29.1984@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8810-3810

Островський О. О.

аспірант Мукачівського державного університету
ostrovskisasha1985@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0441-6866

**СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ,
ЯКА ЗДІЙСНЮЄ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

У роботі показано, що в умовах переходу від знаннєвої до компетентнісної парадигми значна увага в освітній системі України приділяється комплексному реформуванню всієї шкільної системи. Для створення інноваційного освітнього середовища в оновленій і реформованій початковій школі важливо створити умови для залучення до освітнього процесу сім'ї учня, громади, в якій вона проживає, а сам процес здійснювати під керівництвом підготовленого вчителя, який володіє загальними та фаховими компетенціями педагогіки партнерства. Увага акцентується на тому, що в міжкультурному середовищі, в якому переплелися культури, релігії, традиції та звичаї багатьох народів, сім'я з її родинними зв'язками, краще за інші суспільні інституції формує в дитини почуття унікальності, важливості та суттєвості її існування. Саме в сімейному середовищі починається розвиток характеру, основ культури та соціальної природи дитини, формуються її мотиваційні основи до освітнього процесу, тут вона приймає перші рішення щодо себе як особистості. Формулу успіху реформ освіти в міжкультурному середовищі автори представляють у такий спосіб: автономність школи й академічна свобода вчителів, ефективна співпраця з батьками учнів і громадою, помножені на загальну відповідальність, дають змогу отримати нову якість освіти в реформованій школі. Для ефективної реалізації державної політики школі, яка здійснює освітню діяльність в міжкультурному середовищі, насамперед, потрібен учитель, якому повною мірою притаманні риси комунікабельного інноватора, освітнього стратега, фасилітатора, з розвиненими креативністю та критичним мисленням, здатністю до творчої діяльності і високим рівнем відповідальності за свої дії. Саме такому вчителю, творчо використовуючи переваги педагогіки партнерства та створене інноваційне середовище в школі, яка здійснює освітній процес в міжкультурному суспільстві, до снаги підготувати критично мислячого учня, озброєного достатніми знаннями для подальшого навчання в базовій, а пізніше і в профільній старшій школі.

Ключові слова: початкова освіта, педагогіка партнерства, сім'я, вчитель, учень, компетенції, міжкультурне середовище.

Постановка проблеми. Проблема створення інноваційного середовища в початковій школі, взаємодії між батьками та школою в питаннях розвивального навчання учнів багатоаспектна, складна й актуальна упродовж декількох тисячоліть, починаючи із заснування та діяльності освітніх інституцій. Стосується вона особливостей взаємодії, виконання обов'язків, завдань і функцій усіма учасниками освітнього процесу. Надзвичайно актуалізувалася ця проблема в умовах зміни авторитарної моделі освітнього процесу на інноваційно-гуманістичну, коли між

учителем та учнем інтенсивно почали формуватися партнерські суб'єкт-суб'єктні стосунки.

Адміністративна реформа та децентралізація, які здійснюються в Україні за останні роки, Концепція «Нова українська школа» [1], Закони України «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [3] і, особливо, «Національна стратегія розбудови безпечного та здорового освітнього середовища» [4] створюють оптимальні умови для розбудови партнерських стосунків у педагогічному трикутнику «школа–сім'я–учень» – основи інноваційного середовища в сучасній школі.

Розпочата реформа початкової школи, відповідно до завдань Концепції Нової української школи (НУШ), має на меті створення освітнього інноваційного середовища, в якому ефективно поєднанні три складові: виховання, навчання та розвиток особистості. Для учнів молодшого шкільного віку це можливо реалізувати лише завдяки взаємопроникненню сімейного та суспільного освітнього процесу. В умовах розбудови нової гуманістичної освіти важливим є не паралельне функціонування двох соціальних інститутів, а співпраця школи, сім'ї, а також громади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На важливість та вплив сім'ї на освітній шкільний процес вказували всі відомі українські і зарубіжні педагоги, зокрема визнані світом вітчизняні класики педагогічної думки Г. Ващенко, О. Духнович, Г. Сковорода, В. Сухомлинський акцентували увагу на ролі родинного виховання. Актуальні питання взаємозв'язку сім'ї та початкової школи у формуванні особистості дитини висвітлені в численних працях І. Беха, Н. Волкової, О. Лінник, Т. Маркової, Л. Островської та інших. Аналіз основних публікацій, висновків досліджень вказаних авторів детально здійснено в джерелах [5; 6]. Особливості створення інноваційного середовища в школі досліджували А. Буркова, А. Ващенко, А. Даниленко, М. Кларін, А. Підласий, О. Пометун, В. Химинець тощо [7; 8]. Окремі аспекти розвитку освіти в міжкультурному середовищі розглядаються в публікаціях українських науковців: Т. Атрощенко, М. Заслуженюк, В. Кемінь, І. Ключковська, Н. Микитенко, О. Повідайчик та інших [9; 10]. Проте комплексна проблема співпраці школи та сім'ї в питаннях створення розвивального інноваційного середовища в початковій освіті, яка здійснює освітній процес у міжкультурному середовищі в умовах реформування освіти, потребує додаткового висвітлення.

Мета статті: розкрити особливості співпраці школи та сім'ї, висвітлити роль учителя та педагогіки партнерства у створенні інноваційного середовища в початковій ланці сучасної освіти в міжкультурному середовищі. Досягнення визначеної мети передбачає виконання *наступних завдань*: 1) проаналізувати особливості переходу освіти від знаннєвої до компетентнісної парадигми; 2) охарактеризувати основні принципи педагогіки партнерства та доповнити їх для школи, яка діє в міжкультурному середовищі; 3) розробити вимоги до вчителя, який готовий до інноваційної освітньої діяльності в міжкультурному середовищі.

Етапи та методологічне обґрунтування дослідження. Виконане дослідження умовно можна розділити на три етапи. На першому етапі здійснено аналіз інституційних документів, прийнятих на виконання Концепції НУШ, та їх вплив на подальший розвиток основ педагогіки партнерства. На другому етапі сформувано вимоги до вчителя, головним завданням якого є створення розвивального середовища в початковій школі, яка реформується. На заключному етапі формувалися умови створення інноваційного середовища в початковій школі, яка здійснює освітню діяльність в міжкультурному середовищі.

Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено досліджено понятійний апарат понять «інноваційне освітнє середовище» та «педагогіка партнерства в міжкультурному середовищі». Для аналізу особливостей взаємодії суб'єктів освітнього процесу в інноваційній освітній діяльності, суті педагогіки партнерства в міжкультурному середовищі та вимог до вчителя, який готовий до ефективної діяльності в таких умовах, використовувались методи структурно-логічного та порівняльного аналізу і синтезу. На основі аналізу й узагальнення педаго-

гічної теорії щодо досліджуваної проблеми і власної педагогічної практики виділено особистісні риси, сформовано загальні і фахові компетенції вчителя, який може ефективно здійснювати освітню діяльність у міжкультурному середовищі. Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дослідження склали інституційні документи, прийняті в Україні на виконання Концепції НУШ.

Результати дослідження. Сучасні психолого-педагогічні дослідження дають змогу стверджувати, що сім'я посідає первинне місце серед соціальних груп, які впливають на становлення та формування особистості. Сім'я з її родинними зв'язками, краще за інші суспільні інституції, формує в дитини почуття унікальності, важливості та суттєвості культури та соціальної її існування. Саме в сімейному середовищі починається розвиток характеру, основ природи дитини, тут вона приймає перші рішення щодо себе як особистості.

Суть педагогіки партнерства. В основі загальноприйнятого розуміння взаємодії сім'ї та школи лежить переконання, що вихованням дітей займаються та несуть відповідальність батьки, а освітянські інститути покликані підтримувати їхню діяльність і навчати дітей. Шкільне та сімейне виховання не повинні суперечити одне одному, вони покликані взаємодоповнювати та поглиблювати одне одного. Дружні стосунки та здоровий мікроклімат в сім'ї, де діти виховуються особистим прикладом батьків і близьких родичів, у дусі моральності, гуманізму, відповідальності, та ефективна співпраця зі школою є основою та запорукою освітньої реформи в контексті Концепції НУШ. Співпраця в трикутнику «учитель–учень–батьки» (загальноприйнятий термін «педагогіка партнерства») є особливо важливою для учнів початкової школи, для яких вказана тріада є основою не тільки виховання та духовного зростання, а й соціального та фахового формування, подальшої успішної життєвої траєкторії.

Стратегія реалізації Концепції НУШ планує та пропонує реалізувати в умовах реформи освіти такі аспекти: здійснити перехід від декларативної навчально-виховної до інноваційно-гуманістичної педагогіки, до особистісно орієнтованої моделі навчання; від учителя-ретранслятора знань перейти до вчителя-фасилітатора, який реалізує партнерську співпрацю з усіма суб'єктами педагогічного процесу. Заплановано на цій основі здійснити перехід від знаннєвої до компетентнісної парадигми та реалізувати профільне навчання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), в базовій і початковій освіті – реалізувати основи допрофільного навчання.

Здійснювана реформа відводить учителю початкової школи роль ініціатора й організатора, який залучає сім'ю до участі в розбудові нової школи, спонукає батьків до набуття спеціальних знань з вікових особливостей розвитку дитини, ознайомлення з ефективними методами виховання та з основами психолого-педагогічної науки щодо особливостей освітнього процесу загалом. Учителю і батьки, діючи в інтересах дитини, взаємодіють і приймають спільні рішення стосовно освітнього процесу та створюють для цього належні умови. Від того, наскільки ця взаємодія та взаємовідносини будуть правильно організованими та узгодженими, залежать не тільки результати освітнього процесу, але й успіх формування особистості в молодшому шкільному віці. Практика показує, що організована, відповідно до педагогіки партнерства, взаємодія школи та сім'ї здатна не лише позитивно впливати на формування особистості учня, але й активізує та поглиблює творчий потенціал педагогів і батьків [5; 6]. Батьки, під впливом школи, починають більш активно брати участь не тільки у виховних заходах, але й у процесі учіння учнів молодшого шкільного віку.

Початкову школу, вибудовану в системі авторитарних координат, в якій до реформи домінували зубріння, заходи та моралізаторство, почали першою перетворювати на ціннісно-едукативну систему. Саме з початкової школи розпочали експерименти з реального й ефективного поєднання трьох складових освітнього процесу: виховання, навчання та розвитку особистості. Від авторитарно-регламентованої моделі управління початкової школи почали переходити до демократично-відпо-

відальної, в якій суб'єкти педагогічного процесу, насамперед у трикутнику «батьки–учні–вчителі» – основі педагогіки партнерства, отримали право на автономічну й академічну свободи. Водночас, саме на них покладено персональну відповідальність за вибір векторів освітнього процесу, стратегію його реалізації та кінцеві результати освітньої діяльності. Тобто педагогіка партнерства в початковій школі набула всіх демократичних ознак.

Реформи в початковій школі призвели до розробки та запровадження нових алгоритмів в освітній діяльності та підготовки вчителів у закладах вищої освіти (ЗВО), до роботи за новими Державними стандартами, створеними в контексті Концепції НУШ, філософія яких базується на загально визначених демократичних принципах. Акцент робиться на тому, що: оновлена та реформована початкова школа покликана працювати на основі взаємоповаги та соціального партнерства між учасниками (рівності сторін, права вибору та відповідальності за нього, обов'язковості виконання домовленостей тощо); готувати учнів на компетентнісній основі. У такій школі має працювати підготовлений за новими стандартами вчитель, який стане активним провідником профілізації освіти, запровадженню компетентнісної парадигми та наступних суспільних змін. Для реалізації такої ідеї вчителям початкової школи надається право на академічну свободу (розробляти авторські навчальні плани, підручники, навчально-методичні посібники, самостійно вибирати стратегії, методи та засоби навчання тощо). Держава взяла на себе зобов'язання інституційними механізмами створити умови для ефективного реформування та модернізації освіти, стимулювання праці освітян, оновлення та покращення матеріально-технічної бази закладів початкової освіти [1; 2]. Важливо, що задекларовані в інституційних документах принципи ідеологічно збігаються з основними положеннями поняття Європейського виміру в освіті (ЄВО), яке визначає стратегічні напрями розбудови освіти країн Європейського Союзу (ЄС), що значною мірою дає змогу Україні ефективно здійснювати євроінтеграційну політику та запроваджувати стандарти ЄС [7; 8, с. 286–288].

Високої якості освіти в реформованій початковій школі можна досягти, поєднуючи можливості нового законодавства, яке надає право автономної діяльності школі й академічної свободи вчителям, з їх ефективною співпрацею з батьками учнів і громадою та опираючись на загальну відповідальність всіх суб'єктів освітнього процесу. Для реалізації успішної реформи в початковій школі має працювати вчитель, якому притаманні риси стратега та інноватора, який готовий до творчої освітньої діяльності з учнями, вміє комунікувати із батьками та співпрацювати з громадою. Сучасний вчитель – вже не ретранслятор нових знань, це фактично наставник, який вміє організувати процес учіння та пізнання учнів, у якого розвинені креативність і критичне мислення, комунікабельність і високий рівень відповідальності за свої дії [9, с. 163–164].

Для полікультурного середовища надзвичайно важливим є знання або принаймні розуміння вчителем мов національних меншин, представники яких проживають у громаді. Важливим є і вміння вчителя використовувати в освітньому процесі знання та інформацію про особливості історичного розвитку регіону, традиції, ментальність і звички його населення. Учень у такого вчителя вчиться проявляти зацікавленість, допитливість, правильно ставити запитання, робити висновки з такої діяльності та через цей процес здобувати нові знання. З одного боку, вчитель допомагає розвинути природну допитливість і процес мислення в учня молодшого шкільного віку, а з іншого – формує вміння спрямовувати її в дослідницьке русло, а в подальшому вмінні отримані знання використовувати на практиці для вирішення майбутніх проблем.

Концепція НУШ, крім усього іншого, поняття «педагогіка партнерства» переносить із світоглядних вимірів у нормативну площину. В інституційних документах, прийнятих на виконання НУШ, наголошується, що нова початкова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між вчителем, учнем, батьками та громадою. Важливо, що

всі учасники освітнього процесу стають рівноправними, зацікавленими в досягненні запланованих результатів навчання і одночасно відповідальними за них. Педагогіка партнерства незамінна для міжкультурного середовища, в якому вона активно, з урахуванням інтересів і потреб всіх суб'єктів освітнього процесу, створює формат стосунків, який [10, с. 18–22]:

1) сприяє розкриттю можливостей кожного учня, закладає в основу їхньої поведінки ініціативність і креативність;

2) готує учнів молодшого шкільного віку до вибору векторів майбутньої профільної освіти, а пізніше до професійної підготовки та ролі активного громадянина.

Сучасні автори, серед педагогічно ефективних зв'язків між сім'єю та навчальним закладом, виділяють такі [11; 12]:

1) скеровані на оптимізацію й активізацію впливу сім'ї на творчий розвиток дитини, шляхом підвищення загальної та педагогічної культури батьків, що досягається через організацію вчителями відповідних тематичних консультацій, лекцій, семінарів, батьківських зборів тощо;

2) залучення батьків до організації та сприяння в роботі шкільних заходів, роботі гуртків, зустрічей з науковцями, діячами культури тощо;

3) засновані на партнерських стосунках, коли батьки використовують свої можливості (організаційні, фінансові тощо) та допомагають школі у процесі проведення виховних і святкових заходів: фінансове забезпечення організацій екскурсій у музеї, відвідування театрів тощо.

Перші дві групи мають характер компенсаторної, а третя – координаційної взаємодії, ініціаторами цих зв'язків можуть бути як батьки, так і вчителі. У багатьох випадках саме їхні спільні дії та використання ними всіх можливостей приносять найкращі результати та найбільше подобаються учням.

Важливими в усіх взаємодіях школи, сім'ї та громади та заходах, які ними спільно проводяться, є дотримання певних принципів. До основних із них варто віднести: добровільність участі; рівноправність учасників, довіру у відносинах, взаємоповагу до альтернативних думок, обов'язковість виконання взятих на себе домовленостей. Тільки за повної їхньої реалізації можна сподіватися на позитивний результат запланованих спільних заходів. За дослідженнями багатьох авторів [11; 13] доречно виділяти такі основні типи активної поведінки батьків у взаємодії сім'ї, школи та громади:

1) *батьківські обов'язки*: сім'ї відповідають за здоров'я, здоровий спосіб життя та безпеку дітей. Батьками створюються умови для ефективного домашнього навчання та відпочинку дітей. Школи забезпечують батьків навчальною та педагогічною інформацією, яка сприяє розвитку дітей;

2) *спілкування*: школи підзвітні родинам у питаннях, що стосуються освітніх та інших подій у школі (успішність, поведінка учнів тощо); спілкування вчителів з батьками має бути конструктивним і двостороннім, а його рівень і зміст відповідати запитам та інтересам батьків;

3) *волонтерство*: батьки, використовуючи свої можливості (організаційні, технологічні, фінансові та інші), допомагають школі розбудовувати освітнє середовище, покращувати матеріально-технічну та технологічну базу тощо. Головним у цій роботі є добровільність і поєднання інтересів усіх учасників освітнього процесу;

4) *навчання вдома*: батьки та родина допомагають дітям в освітній діяльності за допомогою школи та методичної підтримки вчителів;

5) *прийняття рішень*: батьки беруть участь в ухваленні всіх важливих рішень школи з питань освітнього процесу, перспектив розвитку закладу тощо; така можливість є відкритою для всіх жителів громади, на території якої діє заклад освіти;

6) *співпраця з громадою*: особливо важливою є для школи, яка здійснює освітній процес у міжкультурному середовищі. Школи покликані координувати організаційну роботу з питань використання ресурсів громади, можливостей місцевого бізнесу та різних соціальних груп для покращення освітнього процесу. З іншого боку, школи беруть посильну участь у заходах, які проводить громада та можуть

допомагати сім'ям в питаннях організації допоміжних послуг, з боку закладів культури, спорту, медицини, послуг репетиторів тощо.

Перераховані та інші види співпраці в педагогіці партнерства особливо важливі для багатонаціональних регіонів України (насамперед, Закарпаття), де проживають представники різних націй, культур, віросповідань, на території яких рідною мовою в багатьох учнів є не державна українська, а угорська, румунська, словацька, польська, ромська та інші мови. Тут роль громади часто стає визначальною, особливо в контексті того, що НУШ – це не тільки запровадження компетентнісного підходу та профілізація навчання, це також формування цінностей і на їхній основі ставлень до значущих і важливих сучасних понять (традицій, звичаїв, ментальності тощо). Саме тому в інституційних документах, які прийняті на виконання Концепції НУШ (насамперед, в Законах «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту»), викладені положення про навчання, які регламентують не тільки співвідношення між державною мовою та мовами національних меншин, але й створення умов для поглиблення індивідуалізації навчання: створення умов для реалізації особистісної навчальної траєкторії, з урахуванням інтересів родини, здібностей і можливостей дитини. У батьків та учнів з'явилася можливість обирати найбільш прийнятні для них форми, графіки та часові виміри отримання освіти. Усі нововведення демократично обговорюються, зокрема, на спільних батьківських зборах і запроваджуються після загального схвалення.

Школі та вчителям, які здійснюють освітню діяльність у міжкультурному просторі, варто враховувати, що в багатьох з цих питань сусідні із Закарпаттям країни надають значну культурно-освітню, матеріально-технічну та фінансову допомогу ЗЗСО та ВЗО, в яких освіту здобувають представники відповідних національних меншин, що проживають на цій території. Цю особливість і специфіку освітньої діяльності в полінаціональному середовищі сучасний український вчитель має використовувати на користь учнів, школи та громади загалом. Саме тому в основу педагогіки партнерства оновленої школи, яка діє в міжкультурному середовищі, варто активно закладати взаємодію та співпрацю між школою, батьками та громадою. Громада з громадськими інституціями, що діють на її території, у співпраці зі школою та батьками учнів, мають змогу суттєво покращити освітній процес, що відповідно позитивно впливає і на розвиток громади. Школі, зі свого боку, доречно разом з батьками та учнями брати участь у всіх заходах, які на території громади проводять культурно-національні товариства (відзначення важливих історичних подій, державних і національних свят тощо).

Тільки спільний творчий пошук, творча праця, усвідомлена та правильно організована педагогіка партнерства стають джерелом збагачення досвіду міжособистісних стосунків всіх суб'єктів освітнього процесу та механізмом розвитку громади в міжкультурному середовищі. Розуміння закономірностей розвитку полікультурного середовища, правильне використання його можливостей у громаді може істотно вплинути на освітній процес, його якість і готовність учнів до самореалізації. Крім того, педагогіка партнерства дає змогу успішно будувати стосунки учнів з представниками інших націй і народностей, які проживають у регіоні. Без взаємодії з представниками інших національних меншин, які проживають у полікультурних громадах, без розуміння своїх та їхніх прагнень і почуттів неможливо досягти спільних цілей громади. Тільки діалог, комунікація всіх зацікавлених сторін і співпраця між учнями, учителями та батьками може змінити авторитарно-бюрократичну систему, яка до цього часу складала основу навчально-виховного процесу в неререформованій школі. Варто усвідомлювати, що саме на цій основі формуються здатності до майбутнього життя в міжкультурному середовищі, в якому переплелися культури, релігії, традиції та звичаї багатьох народів світу [6; 14].

Новій школі – компетентного вчителя. У контексті ефективної реалізації педагогіки партнерства надзвичайно важливими є фаховий рівень, психолого-педагогічні знання та загальна культура вчителя сучасної початкової школи. Перш за все вчитель має бути спеціалістом з людського розвитку, а не просто вчителем, він

має бути обізнаним не тільки з науково-методичними методами, формами й інноваційними технологіями навчання, основами вікової психології й інклюзивної освіти, але й з теоретичними основами педагогічного впливу на батьків, відпрацювання та перевірку на практиці форм і методів поняття «педагогічна культура батьків». Підготовлений вчитель усвідомлює, що сім'я не є ізольованим мікросередовищем: багатоканальні зв'язки з'єднують її з суспільством і громадою; різноманітні зовнішні чинники впливають на економічний і суспільний стан сім'ї, її виховну функцію та процес навчання. Учителі, які завдяки фаховій освіті володіють необхідними психолого-педагогічними знаннями, професійними вміннями та навичками, є важливою складовою в педагогічному трикутнику «учитель–учень–батьки» [5; 11].

Дуже важливо, щоб спільна робота школи та родини ґрунтувалася на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків тощо. Щоб зміцнити співпрацю школи та сім'ї й отримати від неї очікувані результати, вчителю необхідно систематично реагувати на виклики часу (тенденції в педагогіці, мистецтві, ІКТ технології тощо) та весь час урізноманітнювати форми взаємодії з родиною. Такий учитель апіорі сповідує принцип «освіта упродовж всього життя» та завжди приділяє належну увагу фаховому вдосконаленню.

Для міжкультурного середовища до найважливіших педагогічних чинників співіснування й освітньої діяльності варто віднести вміння вчителя належно організовувати комунікативну діяльність, налагоджувати взаємини та, найголовніше, встановлювати правильні стосунки між членами багатонаціональної громади, батьками й учнями. Успішним, готовим до інноваційної освітньої діяльності, для ефективної реалізації програмних засад НУШ, можна назвати вчителя, який:

1) насамперед є свідомим громадянином держави, володіє знаннями про права, свободи й обов'язки людини в демократичному суспільстві, розуміє сутність міжкультурного громадянського суспільства, здатний до ефективної організаторської діяльності, вміє попереджувати та толерантно розв'язувати побутові та шкільні конфлікти;

2) є новатором, підготовленим до створення інноваційного освітнього середовища, успішного впровадження ефективних традиційних і новітніх методик, технологій і прийомів навчання та комунікації [11; 12];

3) усвідомлює власну національну ідентичність, володіє загальнокультурними компетентностями, розуміє культуру й обізнаний в її досягненнях, кращих творах літератури та мистецтва народів, що проживають на території громади, самостійно виражає ідеї та готовий в освітньому процесі передати їх учням;

4) є одночасно фасилітатором і психологом, постійно дбає про психічне та фізичне здоров'я учнів, сприяє їхньому творчому зростанню й індивідуалізації;

5) обізнаний в основах та особливостях педагогічного спілкування та комунікативної взаємодії, здатний обстоювати власну позицію та через компроміси досягати запланованих педагогічних результатів;

6) сповідує принцип «освіта упродовж життя» та безперервно навчається, постійно генерує нові ідеї, продукує ініціативні підходи до впровадження їх у життя з метою розвитку як власного, так і розвитку учнів, громади та держави;

7) обізнаний в інформаційно-комунікаційних технологіях, усвідомлює перспективи їхнього використання в освіті, вміє отримувати та використовувати достовірну інформацію, відповідно до вимог постіндустріального суспільства [15].

Компетентнісний підхід до навчання спонукає вчителя оновленої початкової школи не тільки вміло подавати програмову інформацію, а й залучати школярів до активної дослідницької навчальної та позакласної роботи, використовувати активні й інтерактивні методи учіння. Вчитель в освітньому процесі стає партнером і ментором, який не подає учням готові рішення, а сприяє тому, щоб вони шукали відповіді самостійно, здобували знання в процесі дослідження. Сучасний вчитель має вміти творчо співпрацювати з батьками учнів і громадою, в якій здійснюється освітній процес. Саме через такі підходи до освітнього процесу формуються суб'єкт-

суб'єктні відносини між учителем і учнями, що в їхній співпраці з батьками та громадою приносить позитивні результати.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Реалізована в повному обсязі й ефективно діюча педагогіка партнерства стає одним із ключових елементів створення інноваційного середовища в реформованій початковій школі, яка здійснює освітній процес у полікультурному регіоні. Реформована початкова школа закладає фундамент підготовки критично мислячого, значною мірою готового до творчого освітнього процесу учня. Підготовлений учень спроможний до подальшого навчання в базовій, а пізніше і цілеспрямовано здобувати знання в старшій профільній школі.

Для створення інноваційного середовища, запровадження дієвої педагогіки партнерства ЗВО має підготувати для початкової школи вчителя, якому повною мірою притаманні риси освітнього стратега та інноватора, який готовий до творчої освітньої діяльності з учнями молодшого шкільного віку, вміє комунікувати із батьками та громадою. Надзвичайно важливими є фаховий рівень, психолого-педагогічні знання та загальна культура, розвинені креативність і критичне мислення вчителя, який має бути спеціалістом з людського розвитку, а не просто вчителем. Сучасний учитель початкової школи має бути обізнаним не тільки з науково-методичними методами, формами й інноваційними технологіями, основами вікової психології й інклюзивної освіти, але й з теоретичними основами педагогічного впливу на батьків і співпраці з громадою, в якій здійснюється освітній процес. Фахова та загальна педагогічна підготовка вчителів, створене інноваційне середовище в школі, їхня ефективна співпраця з батьками учнів і громадою, помножені на загальну відповідальність, дають змогу отримати нову якість освіти в реформованій школі, яка здійснює освітню діяльність у міжкультурному середовищі. Подальшого дослідження потребують питання підготовки майбутніх вчителів у ЗВО для початкової школи, яка здійснює освітню діяльність у міжкультурному середовищі.

Література

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти: документ від 27.10.2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.01.2021 р.).
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text> (дата звернення: 23.01.2021 р.).
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/ed20200116#Text> (дата звернення: 20.01.2021 р.).
4. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 15.01.2021 р.).
5. Порадник для вчителя. «Нова українська школа». URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf> (дата звернення: 10.01.2021 р.).
6. Лимар Ю. М., Чекан Ю. М. Нові професійні ролі вчителя в умовах Нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 15. Т. 2. С. 100–103.
7. Химинець В. В. Оновлення початкової ланки освіти в контексті євроінтеграційної політики України. *Учитель початкової школи*. 2018. Вип. 9. С. 3–5.
8. Khymynets V., Holonič J., Khymynets V. Innovative educational activities. Fairmont: Academic publishing Fairmont, 2020. 320 p.
9. Химинець В. В., Кірик М. Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 312 с.
10. Маленкова Л. И. Педагоги, родители и дети: метод. пособие. Москва: Педагогическое общество России, 2000. 303 с.
11. Пухта О. Співпраця батьків та школи у вихованні дітей. *Педагогічний пошук*. 2006. Вип. 3 (5). С. 74–75.

12. Халецька Л. Л. Компетентнісний підхід і «знання» парадигма: пошук шляхів перетину й взаємодії в системі післядипломної педагогічної освіти. *Постметодика*. 2013. Вип. 6(115). С. 47–51.
13. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі. Харків: Точка, 2007. 192 с.
14. Повідайчик О. С., Козубовський Р. В. Формування толерантності студентів у полікультурному середовищі закладу вищої освіти. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2020. Вип. 1 (11). С. 87–89.
15. Островська М. Я. Науково-методичні засади формування критичного мислення в майбутніх учителів початкової школи. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка*. 2020. Т. 1. С. 83–87.

References

1. *Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi osvity: dokument vid 27.10.2016 r.* [Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi osvity: dokument vid 27.10.2016 r.] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 25.01.2021 r.) [in Ukrainian].
2. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r.* [About education: Law of Ukraine of 05.09.2017]. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text> (data zvernennia: 23.01.2021 r.) [in Ukrainian].
3. *Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 r.* [On complete general secondary education: Law of Ukraine of 16.01.2020]. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/ed20200116#Text> (data zvernennia: 20.01.2021 r.) [in Ukrainian].
4. *Pro Natsionalnu stratehiiu rozbudovy bezpechnoho i zdorovoho osvitnoho seredovishcha u novii ukrainskii shkoli: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 25.05.2020 r.* [On the National Strategy for Building a Safe and Healthy Educational Environment in the New Ukrainian School: Decree of the President of Ukraine of 25.05.2020]. № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (data zvernennia: 15.01.2021 r.) [in Ukrainian].
5. *Poradnyk dlia vchytelia. «Nova ukrainska shkola»* [Teacher's guide. "New Ukrainian school"]. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf> (data zvernennia: 10.01.2021 r.) [in Ukrainian].
6. Lymar, Yu. M. & Chekan, Yu. M. (2019). Novi profesiini roli vchytelia v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [New professional roles of a teacher in the conditions of the New Ukrainian school]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*. 15. Vol. 2. 100–103 [in Ukrainian].
7. Khymynets, V. V. (2018). Onovlennia pochatkovoï lanky osvity v konteksti yevrointehratsiinoï polityky Ukrainy [Renewal of primary education in the context of Ukraine's European integration policy]. *Uchytel pochatkovoï shkoly – Primary school teacher*. 9. 3–5 [in Ukrainian].
8. Khymynets, V., Holonič, J. & Khymynets, V. (2020). *Innovative educational activities*. Fairmont: Academic publishing Fairmont [in English].
9. Khymynets, V. V. & Kiryk, M. Yu. (2012). *Innovatsii v pochatkovii shkoli* [Innovations in primary school]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
10. Malenkova, L. Y. (2000). *Pedahohy, rodytely y dety* [Teachers, parents and children]. Moskva: Pedahohycheskoe obshchestvo Rossyy [in Russian].
11. Pukhta, O. (2006). Spivpratsia batkiv ta shkoly u vykhovanni ditei [Cooperation of parents and schools in raising children]. *Pedahohichni poshuk – Pedagogical search*. 3 (5). 74–75 [in Ukrainian].
12. Khaletska, L. L. (2013). Kompetentnisnyi pidkhid i «znannieva» paradyhma: poshuk shliakhiv peretynu y vzaiemodii v systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Competence approach and "knowledge" paradigm: search for ways of intersection and interaction in the system of postgraduate pedagogical education]. *Postmetodyka – Postmethodology*. 6 (115). 47–51 [in Ukrainian].
13. Orzhekhovska, V. M. (2007). *Vzaiemodiia navchalnoho zakladu i simi: stratehii, tekhnolohii, modeli* [Interaction between school and family: strategies, technologies, models]. Kharkiv: Tochka [in Ukrainian].
14. Povidaichyk, O. S. & Kozubovskiy, R. V. (2020). Formuvannia tolerantnosti studentiv u polikulturnomu seredovishchi zakladu vyshchoi osvity [Formation of tolerance of students in

the multicultural environment of higher education institution]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Pedahohika ta psykhohohiia» – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. 1 (11). 87–89 [in Ukrainian].

15. Ostrovska, M. Ya. (2020). *Naukovo-metodychni zasady formuvannia krytychnoho myslennia v maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly* [Scientific and methodological bases of formation of critical thinking in future primary school teachers]. *Osvitni innovatsii: filohohiia, psykhohohiia, pedahohika – Educational innovations: philosophy, psychology, pedagogy*. Vol. 1. 83–87 [in Ukrainian].

Ostrovska M.

candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
a docent of the Department of Pedagogy and Psychology,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
marianna.29.1984@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8810-3810

Ostrovsky A.

Postgraduate student of Mukachevo State University,
ostrovskisasha1985@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0441-6866

CREATION OF AN INNOVATIVE ENVIRONMENT IN PRIMARY SCHOOL, WHICH CARRIES OUT THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE INTERCULTURAL ENVIRONMENT

The paper shows that in the transition from the knowledge to the competence paradigm, considerable attention in the educational system of Ukraine is paid to the comprehensive reform of the entire school system. To create an innovative educational environment in a renovated and reformed primary school, it is important to create conditions for involving the student's family, the community in which he lives, and the process itself under the guidance of a trained teacher with general and professional competencies of partnership pedagogy. Emphasis is placed on the fact that in an intercultural environment, in which intertwined cultures, religions, traditions and customs of many peoples, the family with its family ties, better than other social institutions, forms a child's sense of uniqueness, importance and significance of its existence. It is in the family environment that the development of the child's character, foundations of culture and social nature begins, his motivational foundations for the educational process are formed, and here he makes the first decisions about himself as a person. The authors present the formula for the success of educational reforms in an intercultural environment as follows: school autonomy and academic freedom of teachers, effective cooperation with parents and the community, multiplied by common responsibility, allow obtaining a new quality of education in the reformed school. For the effective implementation of state policy of a school that carries out educational activities in an intercultural environment, first, you need a teacher who fully has the traits of a communicative innovator, educational strategist, facilitator, developed creativity and critical thinking, creative ability and a high level of responsibility, actions. Such a teacher, creatively using the benefits of partnership pedagogy and the created innovative environment in the school, which carries out the educational process in an intercultural society, can prepare a critical student armed with sufficient knowledge for further education in basic and later in high school.

Key words: primary education, partnership pedagogy, family, teacher, student, competencies, intercultural environment.